

Het begrip "Sint-Katharinakreek" zal weldra volledig de geschiedenis zijn ingetreden. Heden is de kreek - hier eigenlijk een omstreeks 1600 ontstane zijarm (1) - nog slechts als een vervuilde gracht over enkele honderden meters zichtbaar, nl. tussen de Vredestraat en de Voorzienigheidstraat, achter het stedelijk Wezenhuis, en verder ten Westen van de Elisabethlaan, langs de ruïne van de "Hamilton" hoeve.

Nochtans is deze waterloop eeuwen oud. Het voornaamste gedeelte ervan dagtekent van voor de 10de eeuw. Ze is dus onafscheidelijk verbonden met het wel en wee van onze streek, van de stad Oostende, van de verdwenen Sint-Katharinaparochie - waaraan ze haar naam dankt -, en tenslotte ook wel van de huidige Sint-Godelieveparochie, waarvan ze, op enkele uitschieters na, de West-, Zuid-, en Oostgrens benadert, en waar ze tot over enkele tientallen jaren nog talrijke zijgrachtjes bezat.

Wanneer de waterloop ontstond is niet te achterhalen. Maar zeer waarschijnlijk is ze gedeeltelijk een overblijfsel van de eens + 500 M. brede kreek die tot rond de 10e eeuw het zg. eiland "Ter-Streep" (2) van het vasteland scheidde. Deze kreek mondde uit in de IJzer ten zuidoosten van Westende (Nieuwendamme) liep nagenoeg evenwijdig met de kust, en was tussen Oostende en Bredene, zeer versmald (+ 50 M.) ook met de zee verbonden. Door verzanding en aanslibbing werd ze echter in de loop der eeuwen tot een veel bescheidener waterloop herleid. De hoofdader der Sint-Katharinakreek moet waarschijnlijk reeds rond 1000-1100 een zijtak zijn geweest van de waterloop, die in de 13de eeuw, als de Hoofdwatgang van het " 's-Heer Woutermansambacht" bekend staat. (3) Aan deze zijtak werden in 1285 door de Oostendenaars werken uitgevoerd om ze bevaarbaar te maken. Van dan af staat ze bekend als "Oostendschen Waterganck". Ze begon aan de Hoofdwatgang, oostwaarts vanaf een plaats "Pannebrouckxhoucke" of soms "Pannevoxhoucke" genaamd, liep ongeveer noordoostwaarts stroom op langs de Sint-Katharinakerk tot bezuiden de oude stad Oostende. Langs enkele vertakkingen stond ze in verbinding met de stadsgrachten en voerde het oppervlaktewater van de stad af. Aan haar Zuideroever lag de "Zuijddyck" of de "Zuydwegnaar Sint-Kathelijne" die voorbij Sint-Kathelijne westwaarts de "Hooghe Dyckweg" (4) genoemd werd.

De Hoofdwatgang zelf was op haar veurt een bevaarbare afleiding in ongeveer noordwestelijke richting, van het nog grotere "Ieperleedt" ter hoogte van Snaaskerke, en vloeide langs Stene naar de zee waarin ze uitmondde door de " 's-Heer Woutermanssluys" (5).

Langs de OOSTEROEVER van deze hoofdwatgang lag een dijkweg, waar later de "Steense Dijk" gebouwd werd (voltooid in 1608). Deze is in de loop der eeuwen omzeggens niet gewijzigd van ligging.

Het meest zeewaarts gelegen gedeelte van de hoofdwatgang wordt op sommige oude kaarten soms vermeld als "(Groote) Sluysvliedt" (6).

Het "Ieperleedt" een voor zijn tijd (10e eeuw) zeer belangrijke waterloop verbond de steden Ieper en Brugge, over Diksmuide, Schorre, Slijpe, Leffinge, Snaaskerke, Oudenburg en Jabbeke. Het was gedeeltelijk de voorloper van de na 1600 gegraven kanalen Plassendaele-Nieuwpoort en Brugge-Oostende.

De stad Oostende was dus door middel van voornoemde waterlopen met verschillende steden of parochies in het binnenland verbonden.

Dat de scheepvaart op deze waterlopen reeds zeer vroeg bestond, is bewezen door het ontdekken in 1952, van een scheepswrak daterend uit de 5de of 6de eeuw (maar waarschijnlijk nog ouder), bij een bouwwerk nabij de hoek van het Mac Leodplein op de Torhoutsesteenweg nr. 131, in de eertijds brede bedding van de Oostendse watergang, of de nog oudere en grotere kreek, die op dezelfde plaats gesitueerd was.

Na de eerste verbeteringswerken aan de Oostendse Watergang in 1285, was het anderhalve eeuw later noodzakelijk geworden de watergang opnieuw uit te graven, om de bevaarbaarheid te herstellen en te verbeteren. Na de uitvoering der werken rond 1443, werd de waterloop betiteld als "Nieuwe Oostendsche Waeterganck".

Een eigenaardigheid is wel dat de afwateringsrichting omgekeerd werd, toen de watergang via de "Havenvlieten" door de aanleg van de eerste Oostendse haven in 1446, in verbinding kwam te staan met de zee.

Voordien moest de stad Oostende haar water aflossen langs de watergang, de Sluisvliet en de Woutermanssluis. Nu werd het water aangewend als doorspoeling van de haven. De Woutermanssluis werd vermoedelijk na 1573 afgedamd, daar ze minder noodzakelijk was, en in vervallen toestand was geraakt, en door haar ondichtheid de scheepvaart op de watergang bemoeilijkte.

De overstroming van de streek, veroorzaakt door het doorsteken der duinen oostwaarts van Oostende, als verdediging tegen de Spaanse belegering in 1584, waardoor een nieuwe zeegeul ontstond, alsmede de verwaarlozing tijdens de periode van het Beleg van Oostende (1601-1604) had belangrijke wijzigingen aan de waterloop tot gevolg.

Alhoewel zij in breedte erg was toegenomen (tot ongeveer 100 m.) was de bevaarbaarheid verminderd, en zou nooit meer hersteld worden. Tevens waren onder invloed der getijden talrijke nieuwe zijaders aan de waterloop ontstaan, alsook enkele nieuwe kreken (o.a. Schaperij- en Gouwelozeekreek).

Tussen 1600 en 1700 krijgt de waterloop de benamingen "Kaeyekreek" en "Sint-Katharinakreek" of soms "Oude Oostendsche Waeterganck". Enkele nieuwe zijtakken ten Westen van Sint-Katharina werden rond 1700, ook als behorend tot de Sint-Katharinakreek beschouwd. Anderdeels word de bedding van het zuidelijk deel van de vroegere Oostendse watergang verlegd en in verbinding gesteld met andere waterlopen, om later volledig te verdwijnen.

In 1745 werd Sint-Katharinapolder ingedijkt. Ze was niet langer blootgesteld aan de invloed der getijden door het bouwen van een zeesluis (7), en tevens beveiligd tegen overstroming, veroorzaakt door andere nabij gelegen waterlopen, waarbij vooral de toen machtige Gouwelozeekreek dient vermeld.

De bedding van de Sint-Katharinakreek stabiliseerde zich en onderging ook in de latere eeuwen praktisch geen veranderingen.

Geleidelijk nam ze af in breedte en diepte. Haar monding werd herhaalde malen omgelegd of gewijzigd bij de stelselmatige uitbreiding der stad Oostende.

Volgens een kaart van de Sint-Katharinapolder uit 1893, lag de kreek nog over haar hele lengte open, als was de monding reeds omgelegd. Er bestonden alleen enkele duikers en buizen aan de Duinenweg (in de huidige Wellingtonbaan), de Nieuwpoortesesteenweg, de Langestraat (= huidige Leffingestraat en Roerdompstraat), de Stuiverstraat en de Torhoutsesteenweg, die toen de enige wegenis uitmaakten ten Z.W. van de Koninginnelaan.

Met behulp van deze kaart kan de bedding van de toenmalige kreek in grote trekken gevolgd worden ten opzichte van de heden bestaande straten en gebouwen.

Enkele straten werden immers boven de overwelfde kreek aangelegd, of wel werd de loop van de kreek verlegd tot onder bepaalde straten.. Er lopen twee armen langs de Duinenweg die samenvloeiën ter hoogte van de Northlaan, in de Wellingtonrenbaan. Vandaar loop de kreek Z.O. waarts dwars onder de Nieuwpoortsesteenweg (Nr. 413) en de Vredestraat (Nr. 9) doorlangs de achterzijde van het Stedelijk Weeshuis en deels onder de Schelpenstraat. Dan buigt ze kort naar de Elisabethlaan, gaat er onder door, en loopt langs de ruïne van de "Hamiltonhoeve" (8) tot aan de Roerdompstraat. Ze dwarst deze straat evenals de Eigenhaardstraat, en buigt zich dan naar de Onafhankelijkheidsstraat toe. Ze maakt nog een kronkeling (9). en gaat ongeveer ter hoogte van de Batterijstraat terug onder de Elisabethlaan door, naar het kruispunt van de Leffinge-Gelijkheid- en Honoré Borgerstraat (10). Van daaruit beschrijft ze een boog (11) midden de huizenblok tussen de Honoré Borgerstraat en de Broederlijkheidsstraat die eindigt op het Conscienceplein (12). Van het Conscienceplein gaat het verloop langs de Westkant van de Conscienceschool, dwars onder de Stuiverstraat, het Vrij Technisch Instituut, de Duivenhok- en Plakkersstraat door naar de Sint-Katharinapolderstraat. Ze volgt deze straat en de Schildersstraat tot de Mac Leodstraat.

Ze loopt dan nagenoeg volgens de scheidingen van de koer van het O.L.V. College, met de eigendommen van het Mac Leodplein en de Torhoutsesteenweg (13).

Halverwege de Oude Molenstraat en de Grensstraat dwarst ze de Torhoutsesteenweg en beschrijft in de blok tussen die beide straten nog een bocht (14) tot ongeveer aan de Koninginnelaan.

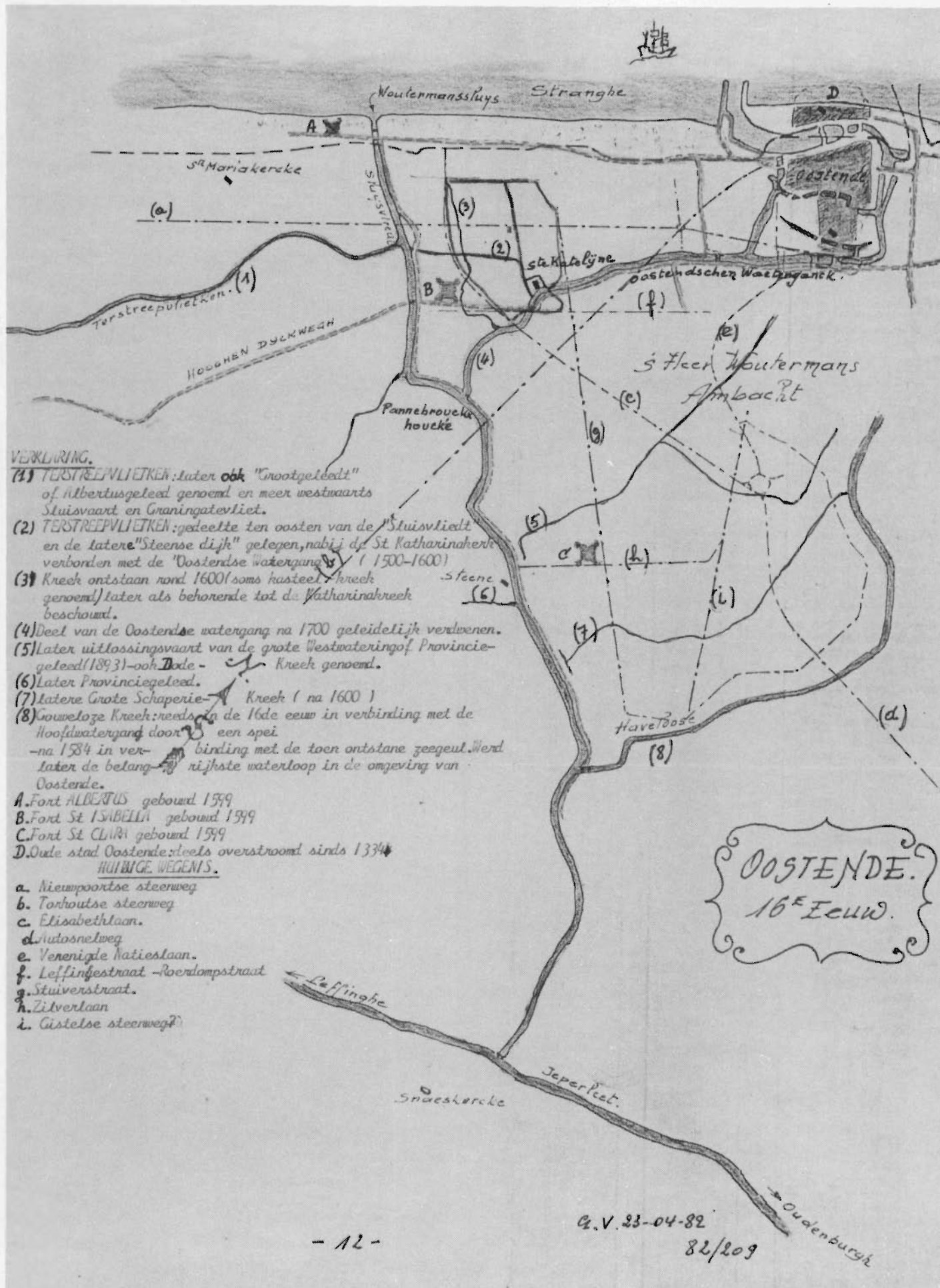
Daar wordt de waterloop van haar oorspronkelijke bedding afgesneden en evenwijdig met de Koninginnelaan en verder rechtdoor naar het "Provinciegeleed" of "Dodekreek" afgeleid. Haar water komt dan via de sluis van de Konterdam in de achterhaven terecht. De oorspronkelijke bedding liep verder rechtdoor onder het sportcentrum en de Peter Benoitstraat en dan volgens de Amsterdamstraat onder het Stadhuis door, en in de lengtelichting van de huidige jachtdokken (15) waar nu het schoolschip "Mercator" gemeerd ligt. Eertijds bevond zich hier de "Zuidelijke Havenvliet". Een mogelijk overblijfsel van een noordwest aftakking- de "Westelijke havenvliet" - vindt men in de vijver van het Leopoldpark, waar nog een gedeelte vestingmuur, getooid met het beeld van een leeuw, zichtbaar is.

De Sint-Katharinakreek is thans volledig opgenomen in het rioleringsstelsel der stad Oostende en staat in voor de afwatering van een aanzienlijk stadsgedeelte. Ze liet in haar omgeving zeer slechte bouwgronden in die omgeving geen zeldzaamheid !

(1) Deze zijarm wordt soms "Kasteelkreek" genoemd, een afleiding van de naam van de erlangs gelegen hoeve, die op oude kaarten vermeld wordt als "Le Petit Château"-ferme. Deze hoeve werd later beter bekend als de "Hofstede van Hamiltons" de naam van vroegere uitbaters. Ze werd waarschijnlijk reeds gedeeltelijk rond 1700 gebouwd op een gedeelte der wallen van het Spaanse Sint-Isabellaafort, dat in 1599 aangelegd werd voor de Belegering van Oostende.

(2) Op de "Streep" ontstonden de nederzettingen Westende, Middelkerke, Walravensijde, Mariakerke, Oostende en Sint-Kathelijne.

(3) Het " 's-Heer Woutermansambacht" omvatte de parochies Mariakerke (waarvan eerst ook Oostende afhing) Sint -Katharina, Bredene, Zandvoorde, Oudenburg en Ettelgem. Het was genoemd naar Ridder Woutermans van Gent, die de rechten over de streek bezat.

VERKLARING.

- (1) TERSTREEPLIETKEN: later ook "Grootgeleed" of Albertusgeleed genoemd en meer westwaarts Stuivvaart en Graningatevliet.
- (2) TERSTREEPLIETKEN: gedeelte ten oosten van de "Stuivlied" en de latere "Steenen dijk" gelegen, nabij de St. Katharinakerk verbonden met de "Oostendse Watergang" (1500-1600)
- (3) Kreek ontstaan rond 1600 (soms kasteel-kreek genoemd) later als behorende tot de Katharinakreek beschouwd.
- (4) Deel van de Oostendse watergang na 1700 geleidelijk verdwenen.
- (5) Later uitlossingsvaart van de grote Westwatering of Provinciegeleed (1893) - ook Dode - Kreek genoemd.
- (6) Later Provinciegeleed.
- (7) Latere Grote Schaperie - Kreek (na 1600)
- (8) Gouwelose Kreek: reeds in de 16de eeuw in verbinding met de Hoofdwatergang door een spei - na 1584 in verbinding met de toen ontstane zeegeul. Werd later de belangrijke waterloop in de omgeving van Oostende.

- A. Fort ALBERTUS gebouwd 1599
 B. Fort St. ISABELLA gebouwd 1599
 C. Fort St. CLARA gebouwd 1599
 D. Oude stad Oostende: deels overstroomd sinds 1334
HUURIGE WEGENS.

- a. Nieuwpoortse steenweg
 b. Torhoutse steenweg
 c. Elisabethlaan.
 d. Autosnelweg
 e. Verenigde Natieslaan.
 f. Leffingestraat - Roerdompstraat
 g. Stuiverstraat.
 h. Zilverlaan
 i. Gistelse steenweg?

Q.V. 23-04-82

82/209

- (4) De "Hooghe Dyckwegh" mag als de voorloper van de huidige Leffingestraat en de Prins Roselaar beschouwd worden.
- (5) Deze sluis, vermoedelijk gebouwd in de 2de helft van de 13de eeuw, bood geen toegang voor schepen naar de zee en diende alleen tot regeling van de waterafvoer. In 1483 moest ze landwaarts verlengd worden wegens verplaatsing van de duinen. Iets westwaarts van de sluis werd in 1599 het Spaanse fort Albertus gebouwd en ontstond later de Albertuswijk. De sluis moet gesitueerd worden op het huidige strand eventjes Westwaarts van de verlenging van de Aartshertogstraat.
- (6) De "Sluysvliedt" wordt soms voorgesteld als de monding van het "Terstreepvlietken" dat het overblijfsel van de grote kreek was, reeds vermeld. Andere latere benamingen van deze waterloop zijn ook "Grote geleedt" (Ferrariskaart 1771-1778) - "Graningate-vliet" - "Sluysvaert" - "Albertusgeleed" (heden nog op legerstafkaarten vermeld.) Het "Terstreepvlietken" had ook nog een andere monding met een uitwateringssluys naar de zee tussen Raversijde en Middelkerke. Op een stafkaart van 1860 vindt men daar nog vermeldingen "Verduysterder Sluysvaert" en "Sluysput". Volgens een kaartje van voor 1600 (overgenomen door E. Vlietinck in zijn werk tussen blz. 62-63) lag er ook nog een gedeelte van het "Terstreepvlietken" oostwaarts van de Steense Dijk en de hoofdwatgang, dat nabij de Sint-Katharinakerk in verbinding stond met de Oostendse watgang.
- (7) Deze sluis, omgeven door een versterking (halve maan) bevond zich ter hoogte van de huidige Kapellebrug.
- (8) Hier is de kreek wellicht een overgebleven deel van de omwalling van het in 1599 gebouwde Isabellafort.
- (9) Van hieraf volgen we de bedding van de eertijds bevaarbare Oostendse Watgang.
- (10) Nagenoeg op dezelfde plaats bestond eertijds het Sint-Katharinabrugje over de Oostendse Watgang.
- (11) Deze bood werd verlaten bij de overwelving. Deze ligt nu onder de Honoré Borgersstraat.
- (12) Ruim halverwege deze boog op de Westeroever moet de verdwenen Sint-Katharinakerk gesitueerd worden/
- (13) Vindplaats van het scheepswrak eerder vermeld.
- (14) Ook deze bocht werd verlaten en de overwelving werd onder de Grensstraat aangelegd.
- (15) Deze dokken werden in 1776 - 1783 gebouwd in de bedding van de waterloop.

Gerard VANDAMME
31/05/82

- BRONNEN : - E. Vlietinck : "Het oude Oostende en zijn driejarige belegering" 1897 Herdruk.
- G. Billiet : "O.L.V. ter Duinen Mariakerke - Oostende Historische aantekeningen".
- J. De Smet : "Biekorf jg. 1970 nr. 5 en 6"
" De indijking van de Sint-Katharinapolder 1744-1749".
- Nazicht en vergelijking van kaarten uit het Rijksarchief : Archief Sint-Katharinapolder, Rioleringsplan van Oostende.